

Redan före domen i Högsta förvaltningsdomstolen hade arbetet med att sortera ut gamla gravar avstannat.

FOTO: JONAS HAAS

”Inte fritt fram sortera ut gravvårdar”

Högsta förvaltningsdomstolens dom, som i höstas gav ett pastorat rätten att plocka bort gamla och osäkrade gravvårdar, har enligt SKKF inte utlöst en ny våg av utsorteringar på kyrkogårdarna.

TEXT **PETER WILLEBRAND**

EFTER FLERA ÖVERKLAGANDEN meddelade Högsta förvaltningsdomstolen i november att Tidaholms pastorat fick plocka bort 70 gamla gravvårdar som saknar gravrättsinnehavare och som underkänts vid säkerhetskontroll på tre kyrkogårdar. Länsstyrelsen hade tidigare avslagit ansökningarna med stöd av kulturmiljölagen. Ingreppen skulle innebära en för stor förändring av kyrkogårdarna. Samma bedömning gjorde Förvaltningsrätten och Kammarätten i Göteborg.

Tidaholms pastorat menade å sin sida att gravstenarna inte skulle omfattas av tillståndskravet i kulturmiljölagen,

utan hanteras inom ramen för begravningsverksamheten som regleras i begravningslagen.

Redan före domen hade de senaste årens omfattande arbete med att rensa bort gamla eller underkända gravvårdar avstannat eftersom Länsstyrelser på flera håll i landet gjort liknande bedömningar, att kulturmiljön påverkades för mycket.

Mattias Elofsson är kyrkogårdskon-sulent på Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund, SKKF. Han ser ett drygt halvår efter den prejudicerande domen inga tecken på att kyrkogårdsförvaltningarna i landet växlat upp tempot med att skifta ut gamla gravvårdar som saknar gravrättsinnehavare eller underkänts av säkerhetsskäl.

– Nej, det har inte hänt mycket. En handfull länsstyrelser ha kommit med riktlinjer och vi väntar fortfarande på övriga, samt Riksantikvarieämbetets föreskrifter. Kyrkogårdsförvaltningarna har avvaktat fram till domarna och

gör delvis så fortfarande säger han och betonar samtidigt att utfallet av domen ”ingalunda kan tolkas så som att det nu är fritt fram att ta bort gravvårdar”.

Även Högsta förvaltningsdomstolen konstaterade i sin dom att både kultur-

miljölagen och begravningslagen gäller parallellt, det vill säga lagarna ska rent juridiskt vägas mot varandra.

– Det är också viktigt att understryka att Högsta förvaltningsdomstolen kommit fram till att gravstenar som inte är kulturhistoriskt intressanta i sig ändå kan utgöra en del av kyrkogårdens samlade kultur-

historiska värde, men i fallet Tidaholm övervägde inte det allmänns intresse av bevarande den kostnad som uppkommer för att säkra stenarna.

Just kostnaderna för säkringen av gravstenarna som saknar gravrättsinnehavare och vem ska betala – kyrkan eller det allmänna – är en den större underliggande frågan. Tidaholms pastorat bedömde att kostnaden uppgick till cirka 150 000 kronor. Skulle till exempel begravningsavgiften kunna användas för att finansiera säkringen?

– Ja, om det finns ett bevisat värde, bedömer Mattias Elofsson. ■

Mattias Elofsson

Stendag öppnade nya dörrar

Valter Eklund-bolagen fortsätter sin ambitiösa satsning på att lyfta naturstenen som byggnads- och inredningsmaterial. 22 maj bjöd stenentreprenören för andra året i rad in arkitekter och andra intresserade till bolagets anläggning i Vällingby i Stockholm.

TEXT **PETER WILLEBRAND**

ARRANGEMANGET VAR I form av öppet hus under en heldag. Föreläsningar om naturstenens olika sorter och egenskaper varvades med guidade turer i verkstaden, som visade hela förädlingsprocessen från råmaterial till små inredningsdetaljer där den senaste tekniska utvecklingen inte sätter några gränser för både fantasin och hantverket.

Flera av bolagets underleverantörer fanns också på plats och visade upp sina stensorter och produkter.

Valter Eklund är en Sveriges största stentreprenör som utför en mängd olika uppdrag från både offentliga och privata beställare, det senare ofta med inslag av spektakulära önskemål som inte alltid når allmänhetens kännedom. Bredden på verksamheten märks inte minst när man vandrar runt på stenlagret där både återbruk av markbeläggning i granit samsas med de mest exklusiva marmorsorterna.

Det var också tydligt att just det fysiska mötet med naturstenen var något som många av arkitekter verkligen uppskattade. Ett stenprov i all ära men när man får se en skiva som mäter flera meter i bredd och höjd blir det närmast som en naturens egen konstutställning. Flera arkitekter fick också uppslag till pågående projekt när de på plats fick se vad som var möjligt att åstadkomma i både form och storlek. Det både skissades och ställdes frågor om leveranser.

– Vi har börjat hitta en form som vi vill utveckla ännu mer när vi i det direkta mötet får ett kvitto på vad arkitekterna efterfrågar. Det kan handla om allt från grundläggande kunskaper om olika stensorter och bearbetningar till avan-

FOTO: PETER WILLEBRAND

Francisco Muñoz på VE-sten guidar intresserade arkitekter.

cerade tekniska förfrågningar, säger Per Enlund, säljansvarig vid VE Sten.

Kai Marklin, ordförande för Sveriges Stenindustriförbund, höll löpande föreläsningar om naturstens grundläggande egenskaper, med fokus på svensk sten.

– Man kommer väldigt långt med att kunna skilja på silikatsten och karbonatsten, och att göra rätt val tidigt i projektet, säger han. ■

Historisk vandring lyfte framtida stenbehov

Svenska nationalkommittén för geologi, SNKG, anordnande i slutet av april en stadsvandring i centrala Stockholm under rubriken Natursten i byggnader.

TEXT **PETER WILLEBRAND**

SYFTET VAR DELS att visa alla olika svenska stensorter som finns representerade i stenstaden Stockholm, dels att sätta stenens betydelse i ett samhällspolitiskt perspektiv, inte minst som kulturarv.

Vandringen leddes av av Björn Schouenborg, RISE, och Linda Wickström, SGU.

Axel Vide, sakkunnig hos vice statsministern Ebba Busch, var inbjuden till vandringen. Han fick bland annat veta mer om stensorterna som återfinns på den egna arbetsplatsen i Riksdagshuset och Rosenbad, som Vätögranit och Övedssandsten.

FOTO: BJÖRN SCHOUENBORG

set och Rosenbad, som Vätögranit och Övedssandsten.

– I dag har vi praktiken en underhållsskuld med tanke hur mycket av den sten

som utgör stenstaden Stockholm som kommer från nedlagda täkter, sammanfattade Björn Schouenborg läget.

– Det kan vara värt att väcka liv i tanken på tillfälliga brytningstillstånd för vissa stensorter, just för att säkra behovet som krävs för underhåll och för att hålla kulturarvet intakt.

Stenvandringens hållplatser:

Centralposten (Röd Övedssandsten), Riksbanken (Diabas), PK-huset (Älvdalskvartsit), Kungsträdgårdsgatan-Hamngatan (Hallandsgnejs), Kvarteret Skären (Ekebergsmarmor, nyttillverkad ytfinish i gammal stil) Vildmannen 7 (Roslagssandsten), Pumpstocken 10 (Granit, kalksten), Grev Tureplan 1 (Ekebergsmarmor), Riksdagshuset (Vätögranit och Stockholmsgranit), Kungliga slottet (Gotländsk sandsten mm), Rosenbad (Övedssandsten och Orsasandsten), Stockholms Centralstation (Jämtlandskalksten, Ekebergsmarmor m fl). ■